

Från Västergötlands inland till dess yttersta utpost i väster

Lars Wässing (text, akvareller och teckningar, foto ur familjealbumen)

Min mor Johanna Eleonora Wässing född 31 mars 1885 i Kalvs socken i Västergötland. Fader Karl Lorentz Eliasson, torpare och mjölnare i Backa kvarn. Moder Lovisa Kristina Eliasson, född Nilsson. De bodde i bl.a. torpet Bottnahuset vid Gravön. Huset låg intill sjön Fegen med Sandviks kyrka på andra sidan. Som liten flicka fick mor sitta med i ekan när fadern rodde med gädd-drag. Måhända blev hon redan då sjövan....

I ungdomsåren kom Johanna Eleonora till Göteborg och arbetade bl.a. som sömmerska. På fritiden gick hon kurs i akvarellmålning, kanske ovanligt på den tiden. Här såg hon i väster ett större hav än vad hon tjusats av på den stora insjön. Lockad av hamnen med dess liv och rörelse. Djärvt (?) mönstrade hon som kocka på en sveaångare s/s "Presto" och även en annan s/s "Kolga". Första världskriget hade börjat och hon har berättat att fartyget blev prejat av tysk ubåt. Även om sin rädsla när hon fick följa med styrmannen iland. Han var från Finland och sade tröstande "Ingen fara" och visade en pistol innanför kavajen.

Mor var nu skicklig i teckning, sömnad, matlagning och sjövan allt värdefullt för hennes ännu oanade framtid - som Fyrkvinna! En tid arbetade hon på Gottskärs sommarrestaurant och träffade pappa där, Karl Ivar Wässing född den 9 september 1884. Han kom dit med skeppsbåten vid sin landpermission från fyrskeppet Fladen. Kort sagt, när man vrider om tändningsnyckeln till en AGA-fyr, så hörs det ett klick! Här

blev resultatet giftermål den 26 november 1915. Det blev även avstyckning av tomt invid fars fädernegård Gatan i Onsala och husbygge omkring 1922.

Tätt mellan barnafödslar och mestadels ensam med husbygget var mor duktig med allt. Hon hade börjat trivas i eget hus på landet, om än i största enkelhet, därom vittnar bl.a. bevarade kassanoteringar. Större barn passade mindre barn hittills antal fem (3 pojkar och 2 flickor).

Karl Ivar Wässing

Fyrskippet Fladen i lågor.

Fyrskippet Fladens förlisning

Plötsligt, tidig förmiddag april 1924 stod far oväntat på kökstrappan! Han (och hela besättningen) hade dessbättre undkommit med livet då fyrskippet Fladen under natten förlöst av häftig brand! Tur samt väder möjliggjorde rodd i lillbåten i bara nattdräkter till Nidingens fyr och vidare till fastlandet. Fyrmästaren hade blivit mest skadad, med avslaget ben, vid explosionen.

Barnmorska på Tistlarna

Far sökte och fick befodran till Tistlarnas fyrplats utanför Vrångö. På den tiden skedde landförbindelse med fyrens segelbåt. En gång när mor var där på besök – spärrade havsisen av landförbindelsen. Oturligt nog nedkom fyrvaktarens fru samtidigt med tvillingar! Mor fick agera barnmorska och har berättat att hon fick lägga de små i var sin ullvante till skydd mot kylan. De växte upp och blev stora karlar.

Livet på Winga

År 1927 fick far befodran till Winga fyrplats. Mor fick förstås som alltid "lyda order". Huset måste hyras ut och fembarnsfamiljen skeppades med jakten Saga direkt Gottskär-Winga.

Tur ändå för mor som fick mjuklunda som kyrkvinna på en av Sveriges bästa fyrplatser. Skola på ön och post och proviant ofta med lotsbåten. Varor kunde beställas via fyrmästarens telefon. Sju

Winga gamla lotsbåt.

Familjen Wässing på Vinga 1932. Fr. v. far Karl Ivar, Sven, Lars, Ernst, Astrid, Margot, Margareta och mor Johanna.

stycken bofasta familjer och 20 st lotsar och många sommarbesökande. Fyrfolket bestod av fyra familjer. Fyrmästaren hade eget hus, 2:e och 3:e fyrvaktare var sin lägenhet i långhuset och far 1:e fyrvaktare ett hus med 2 rum och kök samt enrumslägenhet för skolans lärarinna. Till husen hörde vedbodrar, källare och egna hönshus.

Förutom höns hade mor en gång tre gäss. Mor var påhittig och lyckades få överlotsen (lotschef med familj på ön) med sig i sitt projekt att skaffa ko ut till ön. Överlotsen hette Bränning och var en förstående man och nu var transporten ordnad. Från Gullbergsvass i Göteborg ut till Vinga. Säkrare sjöfärd än med lotsbåt går ju inte att hitta! Kon surrades på däck och mor satt med sina tröstande armar runt kons hals. Det blev rullning förstås och mor frågade rorsmannen "Hur skall detta gå?" Fick till svar "Ingen fara bara motorn går". Lotsbåten var den äldsta av fyra med ett ärorikt förflutet,

segelriggad – då utan motor!

Nu kom mors torparkunskaper väl till pass och färsk mjölk ville alla ha. Tidigare köptes mjölken i 50 literskanna och delades upp till familjerna i någons kök.

På somrarna öppnade mor Café! Kaffe med hembakt såsom vetebröd, sockerkaka och pepparkaka, olika småkakor och skorpor. De sistnämnda av ituskuren vetelev som rostades - allt i vedspisens ugn. Olika läskedrycker serverades även, men dessa importerades från stan.

Mina äldre syskon hjälpte till med serveringen ute på gårdsplanen. Vita trädgårdsmöbler hade mina bröder snickrat av drivved. Min lillasyster (6:te barnet född i Göteborg 1928) sålde vykort med Wingamotiv och jag bar in ved och in och ut vatten. Nu tjänade mor egna pengar – och kunde köpa ny symaskin!...

"Tvätt- och bagarstuga" fanns på alla fyrplatser. Här var halva stugan avdelad

Kvinna hänger tvätt till tork på Vinga.

till skolrum. Murstocken hade i tvättstugan rejält bakugnsvalv innanför järnlucka. Intill stod även en stor vedeldad tvättgryta av koppar. Träbaljor (var familj sina) fick vattnas dagen innan för att bli täta. Vattnet bars in från en stor grävd täckt damm relativt nära. Tvättlinor spändes mellan husen. Problem: Arbetsamt och kallt och när som helst för mycket torkluft! Om mer än 10 m/s måste fyrkvinnan reva eller bärga sina "segel".

Far som var duktig snickare försåg mor med "tvättmaskin". Idén kom troligen från Allers Familje Journals "Tips för hemmet". I princip en vagg av käppar i bokträ med en utsida av zinkplåt. Tyvärr tröttnade t.o.m konstruktören på att dra maskinen för hand varför vridmaskinen förblev enda men goda mekaniska hjälpen.

Man tager vad man haver

Fyrfolket hade fiske- och jakrttigheter. Här fanns också små odlingar för potatis och grönsaker. Bra när statens kaka skulle drygas ut. Mina bröder såg till att

mor hade fisk och sjöfågelkött att tillgå. Med så fina och färska råvaror och mors kunnsighet, fick familjen uppleva mat – enkel, men av klass man idag minns och bara kan drömma om. Ejderköttet lades i mjölk över natten för att utplåna eventuell transmak. Mörkt vildfågelkött stekt med tjock brun sås och speciellt krävan gillade vi barn.

Fågelfjäder och dun tillvaratogs t.ex. till kuddar. Fåglarna "nappades" på fjäder över en tunna i vedboden i fotogenlyktans ljus. Man blev öm i tummarna minns jag. Fjädern ångades under lock i brygghusgrytan, mycket arbete. Att vara fågelskytt på isiga skär i dåtidens kläder var ändå värst. Det var något unga män i sin jaktiver bäst kunde uthärda. Jag har varit med min bror i vinterkyla, hopkruven i en klyfta, stilla för att ej skrämman bytet.....

Mor gjorde goda fiskalladäber på en lättfångad fisk. Det var Berggylta eller Snylta som vi säger. Vi barn metade den direkt från bergpallen med sänke och snörkrok. God, fet men fjällig och benrik fisk. Rensades och kokades hel, varefter köttet benades ur och lades i plåtform. Kokspadet hälldes över och det hela fick kallna och stelna till delikatess. Kokt torsk serverades på den tiden med sin rom och lever.

Mor bakade allt bröd själv. I brist på jäst använde hon surdeg. Minns att hon

Ernst och Sven efter en lyckad ejderjakt.

Vårt hus på Winga.

skällade rågmjölet i ett stort tråg och det fick sedan stå över natt i ett skåp intill spismuren. Kummin som krydda växte på ön.

Skolan på Winga

Skolan på Winga var ett rum med kamin. Lärarinnan hette Bertha Svensson och var från Skåne. Hon hade tidigare varit på fyren God Natt i Karlskrona. 1937 var vi endast fyra stycken elever på Winga. Ett år hände olyckan att luciakronan som stod på skrivbordet fattade eld. Ensam i skolan och panikslagen bar lärarinnan elden till kaminen. Hon blev svårt bränd på händer och armar. Då fick

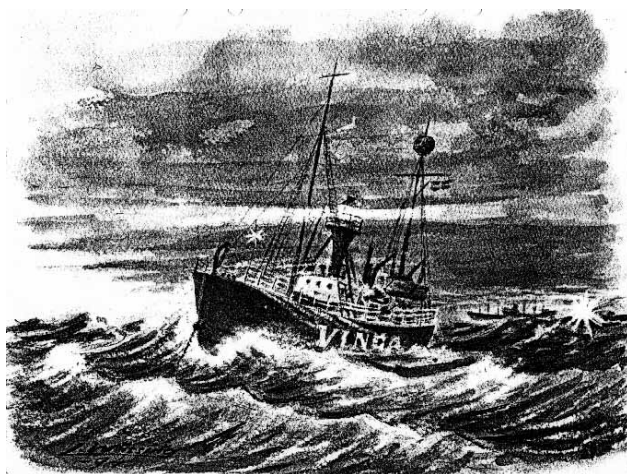

Winga skolhus 1970. Huset är numera rivet.

mor under lång tid agera sjuksköterska. Med dagliga förbandsläggningar till ett lyckligt slut.

Mor lindrade även sin yngste pojkes tandvärk med bomullstussar indränkta i brännvin. Det gav lindring i väntan på färd med lotsbåten till Göteborg. Tandden fick dragas ut utan bedövning det minns gossen än i denna dag

Samma gosse hade som barn ramlat ner från sju-stegstrappan i stenläggningen och måst åka till Styrso för att bli sydd - var för ung att minnas. Men i stort sett hade fyrvinnorna friska barn på grund av klokskap, underbar natur och saltvind från havet.

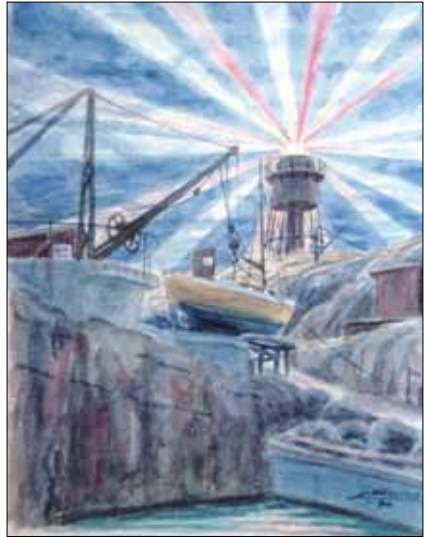
Tiden på Väderöbod

1939 blev far befordrad till fyrmästare på Väderöbod fyrplats utanför Fjällbacka. Vi flyttade med en skuta från Skärhamn. Bästa minnet av Väderöbod är när vi ser ön dyka upp ur havet i speglande sällsynt ankomstväder. Lovad vare väderguden för också denna "mjuklandning". Skutan kunde komma med stäven in i västra hamnhålet och landgång läggas till vågbrytaren. Detta var ju som fyrplats raka motsatsen till Winga!

Undertecknad vill gärna beteckna platsen som "Västkustens Tristan da Cuna"! Ön har högsta "enslighetsklass" och en extra mans betjäning. Lång väg iland för post- och proviantturer. Svåra landningsmöjligheter – utom just vår ankomstdag. En båtcran på västsidan med liten hamnbassäng i godväder. På östsidan en båtcran över en klyfta där båt med fyrvinnor och barn, genast måste vinschas upp! Ibland var landning omöjlig på någon sida och då fick båten vända om. Då hände att fyrvinnan fick hjälpa till med fyrvakten. Av denna anledning är min äldsta syster journalför som "tillfälligt fyrbiträde vid Väderöbod".

När inte skola fanns på ön, som här på Väderöbod, måste barn i skolåldern inhyras iland. Inte så trevligt för varken föräldrar eller barn. De sistnämnda fick då komma hem endast vid längre lov – om vädret tillät. Heder åt föräldrar och speciellt fyrvinnorna som förmådde göra det ensligt belägna hemmet trivsamt. Där om vittnar de flesta på fyrplats upp vuxna med kärlek.

Efter lyckad lossning av en del av flyttlasten på Väderöbod kunde resten lossas lugnare vid kaj i Fjällbacka. Mor hyrde här hos en stenhuggaränka och båda yngsta barnen fick pröva på att gå i större skola. Såväl ankomst som liv i Fjällbacka var positivt. Kan i den stun-

Den gamla fyren på Väderöbod med sina karaktäristiska strålar, varannan röd och varannan vit.

den beskrivas som när Noa strandat med Arken och duvan kom med olivkvisten! Efter en nyfiken tur genom samhället kom min bror tillbaka med färska wienerbröd till mors första kopp kaffe på landbacken! Men sommardag var hela familjen där ute på den ensliga och ovanligt höga branta holmen. Konstigt nog led mor mycket av sin astma här. Barnen saknade skolkamraterna och undgick inte kikhostan.

Sommarbesökande var här ovanligt, men en sådan solglimt var när Therese Nordblom besökte mor över dagen. Hon var lotsfru från Väderö Storö intill och berömd konstnärinna. Hon satt med sitt akvarellblock ensam och hann fånga hav, berg och fyr på sitt eget mästertliga sätt.

Isvintrarna 1940-41

Isvintrarna 1940-41 var speciellt svåra på en plats som Väderöbod. Min bror

Väderöbod, Östra kranhålet i stiltje och i storm.

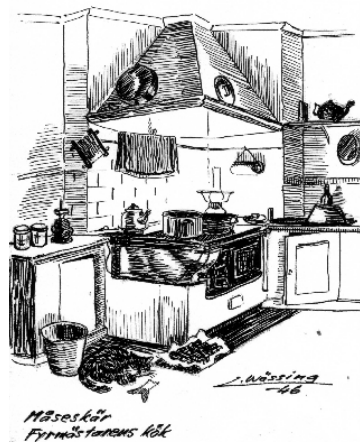
var med om en provianttur över isen. Återfärden blev stoppad av en ränna efter en isbrytare. Återtåg långa vägen in till Fjällbacka! Först nästa dag kunde de två männen med sina källkar komma över Väderöfjorden. Fyrkvinnan hade krav på sig att ha mat hemma tillräckligt för tre månaders isolering. Med minnen från första världskriget och nu med förhållandena på Väderöbod "bunkrade" far upp i tid på hösten. Exempel: en säck rått kaffe, mjölsäckar, rotfrukter och potatis. Corned beef i burk kartongvis. Nu hade tormjölken kommit – en välsignad produkt för en fyrplats. Det räddade nog livet på vår fyrkatt Lufs som sades ha ätit knäckebröd. Regnvatten tillvaratogs från taken till brunnen.

Tiden på Måseskär

Efter två år på Väderöbod övertog far tjänsten som fyrmästare på Måseskär från 1940 till sin pensionering 1947. De kunde debarkera Väderöbod med tjänstefartyget jakten Erholmen innan vinden ökade med hållregn. Det blev övernattnin på Karingön i avvaktan på landningsväder, som kom redan nästa dag.

Bortseende från krigshändelser får jag bedöma denna fyrö som jämförelsevis betydligt mera människovänlig än fö-

regående. Bättre hamn, även om båtarna måste på land vid västlig storm. Nära till land dock även det en ö, Karingön. Ett stort hus med tre lägenheter å 2 rum och kök och kontor för fyrmästaren. Vattenbrunn borrades nu nära huset. Stenomgärdade trädgårdstäppor, små men av betydelse för trivseln. En trevlig grannfamilj A. Martinsson, hemmahörande från Karingön, måste nämnas. I karbidlampans sken löste vi korsord tillsammans och fick höra intressant lokalhistorik berättas. Mor fick låna stick-

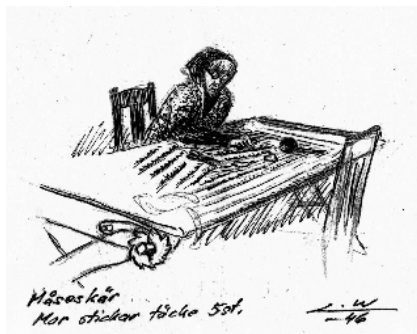
Fyrmästarens kök på Måseskär.

stol och stickade vaddtäcken. Spinnrock likaså, köpte ull och visade oss att karda och spinna. Sockar och vantar stickades. Som namnet Måseskär antyder så fick våra fåtal höns här hjälp av ett otal måsar i att förse oss med ägg. Produktionen insamlades dagligen och var välkommet i livsmedelsransoneringsstider. Äggen lagrades, i vattenglas, i stora kärl hela vintern. Tillgång till fisk var under kriget relativt riklig. Torsk och makrill saltades och makrill röktes. Torkad torsk kunde lätt lagras på vinden. Blötlades någon dag innan. Koktes serverades enligt Karingö-recept med stekt lök och fläskflott och potatis. Köträtter vacuumkonserverades

på glasburkar. En gång hade mor beställt kött av handlaren på Karingön. Efter en veckas storm kunde hon försenad och tacksam hämta sin stek av handlarns fru perfekt stekt och tillagad! Detta liknar historien far berättat om en sjöman som glömde sina vantar på Karingön. Flera år senare kom han åter – och fick sina vantar - och dom var tvättade och lagade!!!

En sådan "oskriven sjölag" underlätade också för fyrkvinnorna. Var något slut i hushållet fick man låna av varandra. Rejäl kallare fanns på alla fyrplatser. Dock frös potatisen under isvintrar trots liten brinnande fotogenlampa i källaren. Man måste beundra fyrkvinnorna som även i kristider och utan el eller kylskåp, ändå kunde hålla köksbordet osvikligt dukat.

Kriget

Under kriget upplevde fyrfolket givetvis diverse dramatiska händelser. All sjötrafik utesluter västkusten strök tätt förbi. Både dag och natt bevittnade vi allierade flyganfall mot tyska fartyg. Fyra minor sprängdes på ön av flottan och en okontrollerat av sjön mot berget. Vid ett

Lars på isfiske utanför Måseskär.

tillfälle hade vi fått en mindre mina i hamnen och jag och kamraten gick ner för att visa marinens folk. Jag hörde ett dunkande ljud, vände mej om och där låg en stor mina vi nu blev varse. Den hade legat där hela natten eftersom tången på berget var avnött. Boningshuset c:a 75 meter därifrån. Man måste tacka vår Herre att allt gick lyckligt – för oss. För andra var så inte alltid fallet tyvärr.

När havsisen låg hände det ibland att svenskt flygplan kastade ner en bunt färska dagstidningar. Till fyrplatsen kom nu ibland en bibliotekslåda olika böcker och det var trevligt. Mor tyckte mycket om att läsa. Hon tecknade och berättade från sin barndoms Västergötland. Främmande och ungdomar trivdes gärna i hennes kök. Minns t.ex. en gammal fiskare som bodde i sin lilla båt. Efter att ha fått kaffe i mors kök fick han en nybakad brödlimpa med sig ombord.

Pensionering och flytt från Måseskär

Med fars pensionering 1947 kom så åter flyttpackning. Måseskär bjöd på ett lugnt fint avskedsvader. Vemodig afton-

rodnad när vi tuffade iväg med tjänstefartyget under fyrens tre-blänk. Efter övernattning i Göteborg fortsatt sjöresa till Gottskär. Här i Onsala kunde mor och far nu modernisera det egna huset. Bara att få ljus och elspis var en lättad! Far avled 1961 och mor 1963 vid 78 års ålder.

För Fyrkvinnan inte minst var det stor skillnad på ena eller andra fyrplatsen. Själva basen för trivseln var i grunden öns geologiska topografi och landskapet runt omkring. Finns en skyddad hamn och skydd för flora och fauna då kan en människa bo där. En fyrplats KAN vara lite av trevlig söderhavsö – i fredstid, om den är belägen på rätt plats, med rätt folk, med rätt utrustning och med för tillfället – rätt väder!!

Johanna Wässing, 70 år.